

Miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn prinsip və normalarının formalaşması və miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənmə məsələləri

Natəvan Zeynalova-Sulatnova,
Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı.
 e-mail: zeynalova.natevan@mail.ru

rasiya axınlarının həcmi artır, yeni kəmiyyət və keyfiyyət xüsusiyyətləri əldə edir [6, s.3]. Müxtəlif sahələrdə transmilli əlaqələrin dərinləşməsi, siyasi kətkilliklərin, müharibələrin, ticarət və kapital dövriyyəsinin artması təbii olaraq miqrasiya proseslərini daha da aktuallaşdırmışdır. Bu isə miqrasiyanın beynəlxalq hüquqi tənzimlənmə məsələlərini publik tələbat olaraq ortaya çıxarır. Ona görə də, bu elmi araşdırmanın ilk hissəsində biz, beynəlxalq miqrasiya hüququnun konseptual problemlərini, miqrasiya sahə-

Məqalədə miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn prinsip və normalarının formalaşmasından bəhs olunur. Eyni zamanda, məqalədə formalaşmış normativ baza əsasında miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənməsi məsələləri təhlil edilir. Bu təhlil istiqamətində miqrasiya sahəsində hüquqi tənzimlənmənin tarixi inkişaf xüsusiyyətləri araşdırılır. Bu kontekstdə beynəlxalq müqavilə əsaslı hüquqi tənzimlənmənin xüsusiyyətləri müəyyən edilir. Həmçinin bu sahədə hüquqi əhəmiyyət kəsb edən beynəlxalq sənədlər təhlil edilir.

Açar sözlər: miqrasiya, beynəlxalq hüquq, prinsip və normalar, miqrasiya prosesləri, hüquqi tənzimlənmə.

Müasir dövrdə beynəlxalq hüququn prinsip və normaları dövlətlərarası əməkdaşlığın bütün sferalarına sirayət etməkdədir. Yeni dövrün tələbləri kontekstində bütün dünyada qloballaşma və inteqrasiya prosesləri intensivləşir və bu proseslər innovativ hüquq qaydalarını zəruri edir. Qlobal məkanda iqtisadi, sosial, siyasi, hərbi və s. kommunikasiyalar əhali axını və ya insanların tərsərhəd hərəkətlərini də təbii proses kimi zəruri etmişdir. Hüquq elmləri doktoru N.N.Zinçenkonun da qeyd etdiyi kimi, müasir beynəlxalq münasibətlər sosial məkanın və sosial tərəqqinin dərk edilməsi üçün yeni imkanlar açan qlobal transmilli inteqrasiya prosesləri ilə xarakterizə olunur. Yer kürəsinin ümumi əhalisi artdıqca miq-

sində beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin formalaşmasını və tarixi inkişafını, miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənmə məsələlərini təhlil edəcəyik.

Hindistanlı alim Dr. Ritumbra Manuvie yazır ki, miqrasiya ilə bağlı beynəlxalq siyasət və beynəlxalq sərhədlər getdikcə qapalı olur; siyasi təbliğatlar səbəbindən miqrantlara qarşı stereotiplər qlobal miqyasda artmış, bu gün dünya nüvə müharibəsinə, aclığa və iqlim fəlakətinə qərq olmaqdan bir neçə dəqiqə uzaqdadır [20, s.8]. Miqrasiya kimi qlobal sosial və iqtisadi transformasiyalarla bağlı qlobal miqyasdakı dəyişiklikləri, yaranan tendensiyaları və dəyişən demoqrafik informasiyaları anlamaq bizə yaşadığımız dəyişən dünyanı dərk etməyə kömək edir. Son statistik məlumatlara görə, 2020-ci ildə dünyada təxminən 281 milyon beynəlxalq miqrant olub ki, bu da dünya əhalisinin 3,6 faizinə bərabər hesab edilir. 2020-ci ildə bu rəqəm 281 mil-

yon [28] olubsa, 2017-ci ildəki məlumatla görə, miqrantların sayı 258 milyon [29], 1990-cı ildə isə 128 milyon nəfər təşkil etmişdir. Son illər miqrasiya axınlarının intensivləşməsi, o cümlədən də coğrafi xəritəsinin genişlənməsi ölkələrin demoqrafik və iqtisadi vəziyyətinə öz müsbət təsirini göstərməklə yanaşı, bu, proses iştirakçılarının sosial adaptasiyası, yerli əhali ilə münasibətlərin formalaşması sahəsində bir sıra problemlərə səbəb olur. Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının 2023-cü il hesabatına əsasən, bu gün ümumi miqrantların sayı rekord say – 290 milyona çatmışdır [2]. Bu rəqəmlərin müqayisəli təhlilindən də görüldüyü kimi, siyasi, iqtisadi, hərbi, iqlim və s. səbəblərdən asılı olmayaraq, getdikcə qlobal miqyasda miqrasiya prosesləri genişlənir. Artıq miqrasiya münasibətləri beynəlxalq hüququn tənzimləmə sahəsinə aid edilməklə, qlobal xarakter almışdır.

Hüquq elmləri doktoru, prof. İ. A. Umova-Konyuxova qeyd edir ki, miqrasiya hüququ keçən əsrin ikinci yarısından etibarən xüsusi diqqət obyektinə çevrilmişdir. Müharibədən sonrakı və müstəmləkəçilikdən sonrakı dövr bir çox amillərə görə miqrasiyanın sürətlə artmasına səbəb olmuşdur. 21-ci əsrin əvvəllərində miqrasiya axını daha da güclənmişdir [9, s. 8]. Alimin bu fikirlərinə şərik olaraq qeyd edə bilərik ki, müharibələr miqrasiyanı sürətləndirən ən mühüm səbəblərdən biri hesab edilir. Bu səbəbdən də təkcə XX əsr müharibələrindən sonra beynəlxalq hüquq, xüsusən də miqrasiya, qaçqınlar və siyasi sığınacaq məsələlərinin beynəlxalq hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı müqavilə normaları daha geniş şəkildə inkişaf etməyə başladı.

Bu gün ölkələr arasında miqrasiya münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi həm elmi, həm də praktiki problemlərdən biri

kimi çıxış edir. Miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin formalaşması ilə bağlı elmi təfəkkür sahiblərinin də mövqeləri bu mənada müasir reallıqların təzahürü kimi çıxış edir. Corcaun Universitetinin professoru S.Martinin fikrincə, qüvvədə olan beynəlxalq hüquq aşağıdakılarla bağlı normativ-hüquqi bazaya faydalı töhfələr verir: 1) insanların öz sərhədləri boyunca hərəkətini idarə etmək üçün ayrı-ayrı dövlətlərin səlahiyyətləri və öhdəlikləri; 2) beynəlxalq miqrantların hüquq və vəzifələri; 3) insanların beynəlxalq hərəkətlərinin idarə edilməsində dövlətlərin əməkdaşlığı [25].

Göründüyü kimi, insanların sərbəst hərəkət azadlığı miqrasiya proseslərinin tənzimləməsində ən mühüm amil kimi çıxış edir. Burada beynəlxalq hüququn vəzifəsi məhz bu azadlığın çərçivələrini müəyyən etməkdən və prosesi idarə etməkdən ibarətdir.

Miqrasiyanın hüquqi tənzimlənməsi ilk növbədə miqrasiya proseslərinin idarə edilməsində dövlətlərin konkret mövqeyi və siyasi iradəsi ilə bağlıdır. Digər tərəfdən, ötən əsrin ortalarından başlayaraq insan hüquqlarının konkret kateqoriyalarına aid normaların formalaşması və inkişafı miqrantların da hüquq və azadlıqları ilə bağlı məsələlərin aktuallaşmasına səbəb olmuşdur. Bu, təkcə dövlətlər tərəfindən xaricdə öz vətəndaşlarını qorumaq və respilyent dövlətlərin öz ölkələrində bərabərlik, ədalətlik və ayrı-seçkiliyə yol verməmək prinsipləri əsasında bütün vətəndaşlara bərabər şərait yaratması üçün əmək miqrasiyası problemi deyil, həm də iqtisadi, sosial və ölkələr arasında təhlükəsizlik məsələləri [11] kimi çıxış edir. Bu mənada siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru E.M.Nəsibov haqlı olaraq hesab edir ki, miqrasiya bir proses olaraq, müasir anlamda qlobal-

laşmanın, yəni total olaraq proseslərin xüsusiləşməsinin və universallaşmasının tərkibidir [4, s. 42]. Müasir dövrdə beynəlxalq hüquq miqrasiya siyasətlərinin işlənilib hazırlanması ilə bağlı suverenlik və insan hüquqları arasındakı əlaqəni, habelə Braziliya Sao Paulo Universitetinin professoru R.Reisin də qeyd etdiyi kimi, dövlətin beynəlxalq miqrasiyada rolunu, beynəlxalq insan hüquqları qanunvericiliyinin inkişafının miqrasiya məsələsinə təsirini və nəhayət beynəlxalq miqrasiyanın dövlətin əhalisi və ərazisi üzərində nəzarət [21] məsələlərini tədqiq edir. Bununla bağlı professor V. Çetail qeyd edir ki, beynəlxalq miqrasiya hüququ həm hərfi, həm də məcazi mənada dekonstruktivist arxitektura kimi təsvir edilə və konseptuallaşdırıla bilər. Onun fikrincə, beynəlxalq miqrasiya hüququnun təməl daşları alimlər tərəfindən qonaqpərvərlik və suverenlik arasındakı dialektika vasitəsilə qoyulmuş, onun ümumi dizaynı isə dövlətlər tərəfindən olduqca qeyri-sabit bir şəkildə formalaşmışdır [10, s.18-23]. İnsanlar yer üzündə məskunlaşdıqca miqrasiya insan fəaliyyətinin ayrılmaz hissəsi olmuşdur. Miqrasiya həm fərdlər və ailələr, həm də tayfalar üçün qida, sığınacaq və təhlükəsizliyə olan fiziki ehtiyaca, macərə üçün psixoloji ehtiyaca ənənəvi reaksiya hesab edilir. Miqrasiya bəşər tarixinin bütün dövrlərini əhatə edir.Prof. İ.İ. Lukaşuk yazır ki, miqrantların, xaricilərin hüquqi vəziyyətinin inkişafı bəşər sivilizasiyasının yaranması ilə bağlıdır. Onun fikrincə, Qədim dünyada və orta əsrlərdə miqrantlar hüquqsuz idilər, lakin XIX əsrdən etibarən beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin inkişafı ilə bağlı olaraq onların hüquqi vəziyyəti hiss olunacaq dərəcədə dəyişməyə başlamışdır [7, s. 27]. Bu fikirlərlə razılaşaraq qeyd etmək lazımdır ki, miqrasiya hüququ ilə bağlı normaların formalaşması

da məhz beynəlxalq iqtisadi və ticarət münasibətlərinin inkişafı və genişlənməsi ilə bilavasitə bağlı məsələdir.

Miqrasiya proseslərinin beynəlxalq müqavilə əsasında hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı məsələlər daha qədim tarixə malikdir. Miqrasiyanın tarixi aspektlərinin təhlilinin aktuallığını qeyd edən hüquq elmləri doktoru, professor Əmir Əliyev beynəlxalq münasibətlər sistemində mühüm əhəmiyyəti olan razılaşma – Misir fironu ilə Het hökmdarı arasında bağlanan müqaviləni miqrasiyaya dair müddəaların nəzərdə tutulduğu ilk müqavilələrdən biri hesab edir [1, s. 332]. Alimin bu fikirlərinə qatılaraq, hesab edirik ki, miqrasiyanın hüquqi tənzimlənməsi ilə ilkin hüquqi müddəalar məhz Qədim Şərqdə formalaşmış, daha sonra bu normalar digər regionlarda miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənməsinə təsir etməyə başlamışdır.

Əlbəttə, istisna edilmir ki, miqrasiya prosesləri ilkin olaraq dövlətdaxili hüquqi müstəvidə özünün tənzimlənməsinə nail olmuşdur. Bu mənada Qədim Yunanıstanda və Romada miqrasiya hüququnun ilkin rüşeymlərini görmək mümkündür.

Prof. N.İ. İlinskiy yazır ki, e.ə. VI əsrdə Afina dövlətində əhəmiyyətli fərmanların dərc olunması (sonralar Solon Konstitusiyasının əsasını təşkil etmişdir) bütün “siyasi sürgünlərin” hüquqlarını bərpa edən amnistiya aktı ilə müşayiət olunmuşdur [5, s. 127]. Bu amnistiya aktı miqrantların hüquqları baxımından əhəmiyyətli hüquqi hadisə olmuşdur. Çünki, daha sonra Yunanıstanda Solon qanunları əsasında əcnəbilərə vətəndaşlıq verilməmişdir. Yəni, beynəlxalq hüquqda naturalizasiya ilə bağlı ilkin normalar məhz bu zaman formalaşmağa başladı. O dövrün digər dövlətləri ilə müqayisədə Afina dövləti miqrasiya hüququnun müəyyən aspektlərini tən-

zimpləməkdə kifayət qədər irəli getmiş və ilk olaraq miqrasiyanın dövlət xali hüquqi müstəvidə tənzimlənməsini həyata keçirmişdir.

Miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsi məsələsi mülki hüququn vətəni olan Qədim Romada da inkişaf etmişdir. Məlum olduğu kimi, Roma dövlətinin ərazisində ilkin əhəlinin tərkibinə daxil olmayan insanlar (patrisilər) yaşayırdılar. Bu yadellilər Romaya gələn plebeylər adlandırılırdılar. Romada miqrantlar hesab edilən plebeylərin hüquqi rejimi müəyyən edilməyə başladı. Əvvəllər plebeylər Roma xalqına mənsub hesab edilmirdilər, icma torpaqlarına çıxışı yox idi və siyasi hüquqlardan məhrum idilər. Bununla belə, onların hüquqi statusu zamanla inkişaf etməyə başladı. E.ə. 445-ci ildə qanunla plebeylərə patrişi qadınlarla evlənməyə icazə verilmiş, e.ə. 4-cü əsrdə bir sıra qanunlar plebeylərə respublikanın bütün vəzifələrinə çıxış imkanı verdi. Beləliklə, plebeylərin hüquqları tədricən patrisilərin hüquqları ilə bərabərləşdirildi [8, s. 67]. Göründüyü kimi, miqrasiya hüququ ilə bağlı normaların inkişafı və formalaşması tədrici inkişaf prosesi keçmiş, bu hüquq ölkədaxili səviyyədən beynəlxalq hüquqi mərhələyə tədricən keçmişdir.

Mahiyət etibarilə “beynəlxalq miqrasiya” fenomeni hökumətlərin müəyyən edilmiş coğrafi sərhədlərdə məskunlaşmış əhali üzərində səlahiyyətə malik olması deməkdir. Bu, daha çox orta əsrlərin beynəlxalq hüquq tarixində özünün bürüzə vermişdir. 1648-ci il tarixli Vestfaliya müqaviləsi orta əsr beynəlxalq münasibətlər sistemində yeni geosiyasi mənzərənin formalaşmasında kritik dönüş nöqtəsi olmuşdur. Sonrakı iki əsr ərzində fərdlər dövlətin sərhədlərini keçərək mühüm azadlıqdan istifadə etdilər. Bu, qədim mədəniyyətlərdən miras qalmış və kosmopolitizm vasitəsilə ifadə olunan yad insanlara

qonaqpərvərlik münasibətini əks etdirirdi. Zaman-zaman ticarət və başqa məqsədlər üçün insanların sərhədləri aşmasına liberal münasibət bəslənilmişdir. Əvvəllər miqrasiyanın hüquqi tənzimlənməsi praktiki səbəblərə və miqrasiya edən insanların say azlığına görə bir o qədər də aktual olmamışdır. Kembriç Universitetinin alimləri qeyd edirlər ki, bu laissez-faire yanaşmasında bəzi nəzərə-çarpacaq istisnalar var idi, lakin beynəlxalq miqrasiyanı tənzimləmək üçün hüququn tətbiq olunduğu hallar az idi [19]. Göründüyü kimi, miqrasiya sahəsində hüquq normalarının formalaşmasına təsir edən amillər məhz miqrasiyanın kütləvi xarakteri və ona beynəlxalq praktikada yaranan sosial tələbatdır.

Qeyd olunduğu kimi, miqrasiyanın beynəlxalq hüquq normaları ilə tənzimlənməsi orta əsrlərə aid edilir. XVI-XVIII əsrlərdə insanların sərhədləri aşması beynəlxalq hüquqlar arasında geniş müzakirə predmeti olmuşdur. Məşhur ispan hüquqşünası və filosofu Fransisko Viktoriya (1480-1546) miqrasiyanı millətlər hüququnun ayrılmaz tərkib hissəsi kimi konseptuallaşdıran ilk alim hesab edilir. Onun “Beynəlxalq hüquq və müharibə” əsəri [12] dövlətlərarası münasibətlərdə müxtəlif hüquqi konsepsiyalara, o cümlədən miqrantların hüquq və vəzifələri ilə bağlı tendensiyalara aydınlıq gətirmişdir. Onun ius communicationis nəzəriyyəsi xüsusilə bu normaların yaranmasını şərtləndirən konseptual bazis hesab edilə bilər. Həmin konsepsiyaya görə, insanların təbii ünsiyyətçiliyinə əsaslanan beynəlxalq hüququn məcburi norması kimi insanların sərbəst hərəkəti təsbit edilməyə başlanmışdır [10]. Əslində belə bir kommunikasiya hüququ dünya yaranandan mövcud olmuşdur.

ABŞ-ın Katon İnstitutunun imiqrasiya siyasəti üzrə analitiki A. Nouraste F. Viktoriyani

təhlil edərək yazır ki, o, insanların sərbəst hərəkətinin ünsiyyət hüququ vasitəsilə beynəlxalq hüququn əsas xüsusiyyəti olduğunu iddia etdi, yəni insanların bir-biri ilə kommunikasiya hüququ onların ünsiyyət üçün hərəkət etmək hüququna malik olmasını nəzərdə tutur. F.Viktoriya, bundan istifadə edərək ispanların Amerikaya üz tutduqda onların qitəni istila etmək və ya işğal etmək hüququ olmadığını iddia edirdi. Bununla belə, o, ispanların “barbarlara zərər vermədikləri müdətə həmin ölkələrdə səyahət etmək və yaşamaq hüququna malik olduğunu” da iddia etməyə davam etdi [24]. Bununla da beynəlxalq hüquqda ilk dəfə olaraq, insanların miqrasiya və ya səyahət etmək hüququ elmi əsaslarla formalaşmış və daha sonrakı dövrlərdə inkişaf etmişdir.

Beynəlxalq hüquq elmində əlbəttə, müxtəlif konsepsiya və nəzəriyyələr həmişə mühüm rol oynamışdır. Həmçinin, miqrasiyanın hüquqi tənzimi ilə bağlı 19-cu əsrdə beynəlxalq hüquq sahəsində görkəmli alimlərin əsərləri çox vaxt beynəlxalq hüququn mənbələri hesab edilmişdir. Lakin tarixən beynəlxalq hüquq doktrinaları həmişə millətçilikdən əziyyət çəkmiş və yalnız son zamanlar beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsinin beynəlmilləşməsi prosesi güclənmişdir.

Qeyd edilənləri əsaslandırmaq üçün Amsterdam Vrije Universiteitinin professoru Tomas Spijkerboer yazır ki, 18-ci əsrdə Emer de Vattel miqrasiya hüququnun təbii hüquq olduğunu müdafiə etmişdir. Lakin, onun fikrincə, miqrasiyanın əhaliyə zərər verib-verməyəcəyi qərarının miqrantı qəbul edən dövlətin ixtiyarındadır. Miqrasiya hüququ beynəlxalq müqavilələrdə normativləşmişdir. Baxmayaraq ki, miqrant hüquqları beynəlxalq adət hüququndan qaynaqlanır, lakin miqrasiya münasibətlərinin tənzimlənməsi eyni zamanda

müqavilə hüququna da söykənir [16]. Bu isə əlbəttə, onu deməyə əsas verir ki, miqrasiyanın beynəlxalq hüquqi tənzimləməsinin ilkin normativ əsasını beynəlxalq adətlər, sonrakı hüquqi əsasını isə beynəlxalq müqavilələr təşkil etmişdir.

İkitərəfli müqavilələr bu kontekstdə miqrasiya hüququnun ilkin və mühüm sənədləri sayılır. 1868-ci il tarixində ABŞ və Çin arasında imzalanmış Burlinqeym Müqaviləsində miqrasiya hüququ “insanın evini və sədaqətini dəyişmək üçün fundamental və ayrılmaz hüququ, həmçinin maraq, ticarət və ya daimi sakinlər kimi vətəndaşların bir ölkədən digərinə sərbəst miqrasiya və emiqrasiyasının qarşılıqlı üstünlüyü” [26] kimi təsbit olunmuşdur.

Bəşəriyyət tarixində həmişə böyük rol oynayan miqrasiya prosesi müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində bu gün özünü daha qabarıq nümayiş etdirən problemlərdən birinə çevrilmişdir. Qanuni və qanunsuz, beynəlxalq və ölkədaxili, könüllü və məcburi, daimi və müvəqqəti, qaçqın və sığınacaq axtaranlar, ailə birliyi və “beyin axını” kriteriyaları ilə təsnifatlaşdırılan miqrasiyanın coğrafiyası və həcmi genişlənməmişdir. Miqrasiyanın yeni tipləri – yüksək təsnifatlı kadrların miqrasiyası və çox vaxt qanunsuz miqrasiyaya əsas verən ixtisasız şəxslərin miqrasiyası formalaşmışdır. Məcburi miqrasiya tendensiyası artmış, miqrasiya dünyada sosial dəyişikliklərin bir faktoru kimi diqqət çəkməyə başlamışdır. Əlbəttə, miqrasiya demoqrafik proseslərin formalaşmasında mühüm rol oynayır və əhalinin etnik-mədəni tərkibini yaradır. Reallıq budur ki, bu gün beynəlxalq münasibətlər sistemində miqrasiya geosiyasəti artıq yeni formalaşan bir istiqamət statusu qazanmışdır [3]. Bu mənada beynəlxalq münasibətlər sistemində miqrasiya geosiyasəti mövcudursa, həmin

prosesləri tənzim edən beynəlxalq hüquq normalarının da formalaşması obyektiv zərurətdən irəli gəlir.

Miqrasiya getdikcə daha çox qlobal yanaşma və əlaqələndirilmiş cavab tədbirləri tələb edən problem kimi qəbul edilməyə başladı. Dövlətlər təkcə ikitərəfli səviyyədə deyil, həm də regional və son zamanlar isə universal miqrasiya məsələlərini müzakirə edirlər [15]. Ona görə də, miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri, miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənmə məsələləri də təbii olaraq həm regional, həm də qlobal əsasda formalaşır.

Miqrasiya zamanı köç edən hər bir şəxs özü ilə təbii hüququnu sərhədlərdən-sərhədlərə, dövlətlərdən-dövlətlərə aparır. Miqrasiya proseslərinin tənzim olunmasında başlıca məqsəd miqrantın hüququnun insan hüquqlarının tərkibi kimi təmin olunmasını həyata keçirməkdən ibarətdir. Miqrasiya bir proses kimi insanların təbii hüquqlarına xidmət edən pozitiv hüquqların meydana gəlməsini özündə əks etdirir. Bu proses həm də insanın digər fəaliyyətlərinin, o cümlədən əmək fəaliyyətinin tərkib hissəsidir. Bu baxımdan da dövlətlər miqrantın əmək hüquqlarını təmin etməklə onların təbii hüquqlarını təmin etmiş olurlar. Miqrantın təhsil, səhiyyə xidmətlərindən istifadə etmək hüquqları, yaşamaq və yaşayış yeri ilə təmin olunmaq hüquqları, sərbəst fəaliyyət göstərmək, ictimai fəaliyyət göstərmək, ailə hüququna sahib olmaq kimi hüquqlarının təmin olunmasında həm mənşə dövləti (miqrantın vətəndaşı olduğu dövlət), həm tranzit ölkə (miqrantın getməsi nəzərdə tutulan ölkəyə getmək üçün ərazilərindən istifadə edilən digər ölkələr), həm də miqrant qəbul edən ölkələr öhdəlik götürürlər və məsuliyyət daşıyırlar [4, s. 86]. Göründüyü kimi, müasir formalaşma dönəmində miq-

rasianın beynəlxalq hüquqi tənzimlənmə sferasına olduqca çoxsaylı hüquqlar və öhdəliklər aid edilir. Bu isə miqrasiya hüququnun müasir beynəlxalq hüquqda vacib rolunu, önəmli yerini və əhəmiyyətini zəruri edən ən mühüm amil hesab edilir.

Miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin formalaşması və miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənmə məsələləri XIX əsrdə formalaşsa da, XX əsrdə beynəlxalq konvension əsasda inkişaf etməyə başladı. Bu mənada beynəlxalq miqrasiya hüququnun inkişafında, o cümlədən miqrantların vətiyyətinin universal qaydada hüquqi tənzimlənməsində mühüm rol BMT-yə məxsusdur.

Beynəlxalq hüquqda ilk dəfə miqrantların hüquqları ilə bağlı universal hüquqi müddəalar BMT-nin 1948-ci il tarixli İnsan hüquqları haqqında Universal Bəyannamədə təsbit olunmuşdur. Həmin sənədin 13-cü maddəsində deyilir: “Hər kəsin hər bir dövlətin hüduqları daxilində sərbəst hərəkət etmək və yaşamaq hüququ vardır”. Həmin maddənin ikinci bəndində isə yazılır “hər kəsin istənilən ölkəni, o cümlədən öz ölkəsini tərk etmək və öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır” [27]. Göründüyü kimi, öz ölkəsindən kənarında yaşamaq və qalmaq hüquqları bu sənədlə təsbit edilmiş fundamental hüquqlardan biri hesab edilmişdir.

Daha sonra BMT çərçivəsində miqrasiya hüququna təkan verən digər sənədlər də qəbul edilməyə başladı. Belə ki, 1951-ci il Qaçqınlar Konvensiyası və onun 1967-ci il Protokolu miqrasiya hüququnun da əsasını təşkil edən fundamental hüquqi sənədlərdəndir. Bu sənəddə “qaçqın” termini müəyyənləşdirilir, onların hüquqları və müdafiəsi üçün beynəlxalq rəftar standartları əks olunur. Sənəd həmçinin onların ləyaqətli və müstəqil

həyat sürə bilməsi üçün məcburi köçkün ol-
duqda mənzil, iş və təhsil hüququnu əks et-
dirir. O, həmçinin qaçqının ev sahibliyi edən
ölkələrlə bağlı öhdəliklərini müəyyənləşdirir
və qaçqın statusuna uyğun gəlməyən mühar-
ribə cinayətkarları kimi insanların müəyyən
kateqoriyalarını müəyyənləşdirir [23]. Qeyd
etdiyimiz kimi, 1951-ci il Konvensiyası miq-
rasiya hüququnun mənbəyini təşkil edir.
Baxmayaraq ki, bu sənəd bilavasitə qaçqın-
ların hüquqi statusu ilə bağlı məsələləri
özündə ehtiva edir, lakin bu konvensiyada
təsbit olunmuş hüquq normaları miqrasiya
hüququnun sonrakı inkişafı üçün mühüm
əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Türk əslilli Amerikalı professor Seyla
Benhabib dəyişən qlobal vəziyyət fonunda
münaqişəli məsələləri həll etmək üçün 1951-
ci il Qaçqınlar Konvensiyasının mötəbər
təfsiri ilə məşğul olan vahid qurumun olma-
dığını qeyd edərək, Hathaway və Fosterin
parçalanma və regionallaşma riskinin artması
barədə xəbərdarlığı və normativ xarakter
daşıyan “prinsipial müqavilə şərh”i” barədə
təklifini müsbət hesab edir. Onların fikrincə,
“geniş şəkildə qəbul edilmiş beynəlxalq in-
san hüququnun inkarı riski davamlı olduğu
müddətcə, o mənada ki, praktiki məsələ ola-
raq, bu, davamlı və ya sistemlidir... əsaslı
şəkildə demək olar ki, “insan hüquqlarının
pozulması riski mövcuddur”. Konvensiya
öhdəliklərini yerinə yetirə biləcək növ tə-
qiblərə məruz qalır [22].

Daha sonra miqrasiya sahəsində beynəlxalq
hüququn norma və prinsiplərinin forma-
laşması regional əsasda - Afrika Birliyi
Təşkilatı (indiki Afrika İttifaqı) şərcivəsində
qəbul edilən növbəti bir sənəddə təsbit edildi.
1969-cu ildə qəbul edilmiş və 1974-cü ildə
qüvvəyə minmiş Afrika Qaçqın Problemlə-
rinin Xüsusi Aspektlərini tənzimləyən Kon-

vensiya, daha sonra 1984-cü ildə Qaçqınlar
haqqında Kartaxena Bəyannaməsi Mərkəzi
Amerika, Meksika və Panamada miqrasiya
ilə bağlı regional standartları müəyyən edir.

Miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn
norma və prinsiplərinin formalaşması və
miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənməsi
ilə bağlı olaraq 2016-cı ildə BMT Baş As-
sambleyası çərçivəsində Qaçqınlar və Miq-
rantlar üçün Nyu-York Bəyannaməsi qəbul
edilmişdir. Həmin sənədə əsasən dövlətlərin
miqrasiya sahəsində öhdəliklərinə aiddir:

1) Miqrasiya statusundan asılı olmaya-
raq və hər zaman bütün miqrantların təhlükə-
sizliyini, ləyaqətini və insan hüquqlarını
və əsas azadlıqlarını qorumaq;

2) Çoxlu sayda qaçqın və miqrantı xilas
edən, qəbul edən və onlara ev sahibliyi edən
ölkələri dəstəkləmək;

3) Miqrantları humanitar və inkişaf yar-
dımı çərçivəsində və planlaşdırmada onla-
rın ehtiyaclarını və imkanlarını, eləcə də
qəbul edən icmaların ehtiyaclarını qarşılamaq;

4) Bütün miqrantlara qarşı ksenofobiya,
irqçilik və ayrı-seçkiliklə mübarizə;

5) Həssas vəziyyətdə olan miqrantların
rəftarına dair dövlət tərəfindən idarə olunan
proses vasitəsilə məcburi olmayan prinsiplər
və könüllü təlimatlar hazırlamaq;

6) Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının
BMT ailəsinə daxil edilməsi və Təhlükəsiz,
Nizamlı və Daimi Miqrasiya üzrə Qlobal
Sazişin hazırlanması da daxil olmaqla miq-
rasiyanın qlobal idarəçiliyini gücləndirmək
[18].

Miqrasiya sahəsində beynəlxalq hüququn
norma və prinsiplərinin formalaşması və
miqrasiya proseslərinin hüquqi tənzimlənməsi
ilə bağlı BMT sistemində növbəti mühüm
sənəd 10 dekabr 2018-ci il tarixində Məra-
keşdə keçirilən Hökumətlərarası Konfransda

BMT Üzv Dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilmiş Miqrasiya üzrə Qlobal Sazişdir (Təhlükəsiz, Nizamlı və Daimi Miqrasiya üzrə Qlobal Saziş (A/RES/73/195)). Qlobal Saziş BMT-nin himayəsi altında hazırlanmış, beynəlxalq miqrasiyanın bütün meyarlarını vahid və əhatəli şəkildə əhatə edən ilk hökumətlərarası danışıqlar yolu ilə əldə edilmiş sazişdir. Bu, dövlətlərin ərazisinə kimin daxil olub-olmadığını müəyyən etmək üçün dövlətlərin suveren hüququna hörmət edən və miqrasiya üzrə beynəlxalq əməkdaşlığa sadıqlığını nümayiş etdirən qeyri-məcburi sənəddir. O, miqrasiyanın idarəciliyini təkmilləşdirmək, bugünkü miqrasiya ilə bağlı problemləri həll etmək, miqrantların və miqrasiyanın davamlı inkişafa töhfəsini gücləndirmək üçün əhəmiyyətli imkanlar təqdim edir. Qlobal Saziş 2030-cu ilə qədər Dayanıqlı İnkişaf Gündəliyinin 10.7-ci hədəfinə uyğun şəkildə tərtib edilmişdir ki, bu zaman Üzv Dövlətlər təhlükəsiz, nizamlı və müntəzəm miqrasiyanı asanlaşdırmaq üçün beynəlxalq əməkdaşlıq öhdəliyi götürmüşlər. Qlobal Saziş aşağıdakılar üçün nəzərdə tutulmuşdur: beynəlxalq miqrasiyanın idarə olunması üzrə beynəlxalq əməkdaşlığı dəstəkləmək; dövlətlər üçün beynəlxalq miqrasiya ilə bağlı ən aktual problemləri həll etmək üçün siyasət variantlarını seçə biləcəkləri hərtərəfli seçimlər menyusunu təqdim etmək; və dövlətlərə öz miqrasiya reallıqlarına və imkanlarına əsaslanaraq həyata keçirmək üçün məkan və çeviklik vermək [14]. Qlobal Saziş bütün ölçüləri üzrə beynəlxalq miqrasiyaya ümumi yanaşma haqqında BMT-nin ilk qlobal sazişi hesab edilir. Bu sənəd dövlət suverenliyi, məsuliyyətin bölüşdürülməsi, ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi və insan hüquqları dəyərlərinə əsaslanır və miqrasiyanın ümumi faydalarını optimallaşdırmaq üçün əməkdaşlıq

yanaşmasına ehtiyac olduğunu qəbul edir, eyni zamanda miqrasiya ölkələrində fərdlər və icmalar üçün mənşə, tranzit, təyinat, risk və çətinlikləri həll edir [17]. Hazırda miqrantların hüquqlarını praktikada ölçmək çətin olsa da, miqrasiya ilə bağlı məsələlər, o cümlədən miqrasiya kontekstində dövlətin beynəlxalq hüquqi öhdəliklərə uyğunluğunun ölçülməsi üzrə Qlobal Sazişin qəbul edilməsi daha yaxşı vasitələrə səbəb ola bilər. Bundan əlavə, milli və yerli səviyyələrdə miqrasiya idarəciliyini qiymətləndirən siyasət aləti olan Miqrasiya İdarəetmə Göstəriciləri (MGI) ölçüdü altı miqrasiya idarəciliyindən biri kimi miqrantların hüquqlarını ehtiva edir. MGI, məsələn, ölkələrdə və şəhərlərdə miqrantların səhiyyə, təhsil və sosial təminat kimi əsas sosial xidmətlərə çıxış baxımından vətəndaşlarla eyni statusa malik olma dərəcəsinə baxır [16]. Göründüyü kimi, Qlobal Saziş miqrasiyanın birbaşa beynəlxalq hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı ilk universal müqavilə hesab edilməklə, miqrasiya ilə bağlı geniş əhatə dairəsinə malik bir sənəd hesab edilir.

Lakin onu da qeyd etmək lazımdır ki, xüsusən də ailə və iqtisadi səbəblərə görə miqrasiya ilə bağlı olaraq beynəlxalq hüquq və normalardakı boşluqlar hələ də qalmaqdadır. Dövlətlər tərəfindən beynəlxalq miqrasiyanın səmərəli idarə olunması problemin aradan qaldırılması üçün ilk növbədə miqrasiyanın beynəlxalq hüquqi tənzimləncəsi üzrə ümumməcburi hüquqi normaları zəruridir. Digər tərəfdən isə praktik miqrasiya siyasətinin həyata keçirilməsi ilə hüquq siyasətinin inteqrasiyası bu fəaliyyətə daha səmərəli nəticələr verə bilər.

Ümumiyyətlə, miqrasiya sahəsində dövlət daxilində və ölkələr arasında qəbul edilən hüquqi tənzimləmə sənədlərini baza olaraq iki istiqamətə ayırmaq mümkündür: ümumi

beynəlxalq sənədlərdə (BMT nizamnaməsi və digər təşkilatların ümumi sənədləri, konkret olaraq miqrasiyaya aid olmayan konvensiyalar, onların protokolları, bəyannamələr, ikitərəfli dövlət razılaşmaları) əksini tapan hüquq normaları, yerli qanunvericilikdə – konstitusiyada, ayrı-ayrı qanunvericilik sənədlərində – əksini tapan hüquq normaları. Burada miqrantların hüquqları ümuminsan hüquqlarının tərkibi kimi xarakterizə olunur [4, s.93]. Biz araşdırmamızın digər hissələrində qeyd edilən sənədləri təfərrüatı ilə nəzərdən keçirəcəyik.

Bu gün dünyada beynəlxalq hüquqsünaslar bütün miqrantların hüquqlarının müdafiəsi məsələsi də aktual məsələlərdəndir. Kornell Hüquq Məktəbinin professoru Y.Kisel 2008-ci ildə Kornell Universitetində başlayan layihəni davam etdirərək 2019-cu ilin iyul ayında Beynəlxalq Miqrantların Hüquqları haqqında Bill təşəbbüsünü irəli sürdü. Bu sənəd həm insan hüquqları sahəsində araşdırma və təbliğatı dəstəkləyən qlobal əməkdaşlıq sənədi, həm də hər hansı səbəbdən sərhədləri keçən insanlar üçün əsas insan hüquqlarına dair məcburi olmayan bəyannaməsidir. Qeyd edilən layihə miqrantların müdafiəsini genişləndirmək üçün yeni yanaşma tətbiq edir. Y.Kisel və onun həmkarı T.A.Aleinikoff etiraf edirlər ki, mövcud müqavilə hüququ artıq hüquqların müdafiəsinin əsas səviyyəsini təmin edir, lakin çox vaxt dövlətlər tərəfindən etirazla qarşılır və praktikada nəzərə alınmır. Beləliklə, Bill milli dövlətlər, beynəlxalq və regional təşkilatlar üçün qeyri-rəsmi olaraq qəbul edilmək üçün hazırlanmış hərtərəfli “yumşaq hüquq” aləti kimi hazırlanmışdır. Billin əsas prinsiplərinə aşağıdakılar daxildir: 1) hər bir miqrantın hər yerdə qanun qarşısında şəxsiyyət kimi tanınmaq hüququ var; 2) hər

bir miqrantın effektiv müdafiə hüququ var; 3) hər bir miqrantın azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ var.

Hüquqlar haqqında Bill mövcud qanun və praktikada hər bir müddə üçün mənbələri müəyyən edən hüquqi sərhətlə müşayiət olunur. Bill hüquqi cəhətdən məcburi bir sənəd deyil, baxmayaraq ki, onun yenidən qeyd etdiyi bir çox insan hüquqları geniş ratifikasiya olunmuş müqavilələrdən götürülüb. O, ictimaiyyətin diqqətini miqrantların beynəlxalq sferadakı hüquqlarına yönəltmək məqsədi daşıyır [13].

Müasir dünyada miqrasiya məsələləri dövlət idarəçiliyinin sosial, iqtisadi, siyasi, mədəni və digər müstəsna əhəmiyyətə malik sahələrə öz təsirini göstərməkdədir. Miqrasiya prosesləri həm ayrı-ayrı ölkələri, həm də qitələri əhatə edir və bütün innovasiya proseslərində əhəmiyyətli rol oynamaqla müxtəlif əhali qruplarının hüquq və azadlıqlarının qorunması prinsiplərini özündə ehtiva edir. Bu gün dünyada cərəyan edən miqrasiya proseslərinin müxtəlif səbəbləri vardır. Silahlı münaqişələr, müharibələr, siyasi və iqtisadi böhranlar, ərzaq və içməli su çatışmazlığı, dərman preparatları ilə təminatın qənaətbəxş səviyyədə olmaması, keyfiyyətsiz tibbi və sosial xidmətlərin göstərilməsi, nəticədə yoxsulluq xəstəliklərin yayılması da məcburi yerdəyişmənin əsas səbəbləri kimi qəbul edilə bilər. Didərginlik vəziyyətində əhalinin ən həssas qrupları, xüsusən də uşaqlar, həmçinin qadınlar, ahıllar və əlilliyi olan şəxslər daha çətin həyat şəraitində yaşamağa məcbur qalırlar. Bu kimi problemləri həll etmək üçün təkcə dövlətlər deyil, beynəlxalq və regional təşkilatlarda hər bir cəmiyyət birgə fəaliyyət göstərməlidir. Bununla bağlı geniş miqyasda humanizm və obyektiv yanaşmanın tətbiqi olduqca zəruridir [2].

Beləliklə, nəticə olaraq qeyd edə bilərik ki, birincisi, son dövrlər siyasi, iqtisadi, hərbi, iqlim və s. səbəblərdən asılı olmayaraq, getdikcə qlobal miqyasda miqrasiya prosesləri genişlənir. Artıq beynəlxalq sistemdə mövcud olan miqrasiya münasibətləri beynəlxalq hüququn tənzimləmə sahəsinə aid edilməklə, qlobal xarakter almışdır. İkincisi, müharibələr miqrasiyanı sürətləndirən ən mühüm səbəblərdən biri hesab edilir. Bu səbəbdən də XX əsr müharibələrindən sonra beynəlxalq hüquq, xüsusən də miqrasiya, qaçqınlar və siyasi sığınacaq məsələlərinin beynəlxalq hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı müqavilə normaları daha geniş şəkildə inkişaf etməyə başladı. Üçüncüsü, insanların sərbəst hərəkət azadlığı miqrasiya proseslərinin tənzimləməsində ən mühüm amil kimi çıxış edir. Burada beynəlxalq hüququn vəzifəsi məhz bu azadlığın çərçivələrini müəyyən etməkdən və prosesi idarə etməkdən ibarətdir. Dördüncüsü, miqrasiya prosesləri ilkin olaraq dövlətdaxili hüquqi müstəvidə özünün tənzimləməsinə nail olmuş, Qədim Yunanıstanda və Romada miqrasiya hüququnun ilkin rüşeymləri formalaşmağa başlamışdır. Beşincisi, miqrasiya sahəsində hüquq normalarının formalaşmasına təsir edən amillər miqrasiyanın kütləvi xarakter alması və bu prosesi beynəlxalq praktikada yaranan sosial tələbatla bağlıdır.

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI

1. Əliyev Ə.İ. Müasir beynəlxalq hüquqda insan hüquqları, əhali və miqrasiya problemləri. Dərslik. - Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. - 488 s.
2. Əliyeva S. Miqrasiya və insan hüquqları: Qlobal trendlər və milli çağırışlar // <https://respublika-news.az/news/miqrasiya-ve-insan-huquqlari-qlobal-trendler-ve-milli-cagirislar>
3. Nəbiyev F. Qloballaşan dünyada miqrasiya, https://www.migration.gov.az/az/press_detail/787
4. Nəsibov E.M. Miqrasiyanın əsasları. Miqrasiologiya. Miqrasiya prosesləri. Dünya miqrasiya mərkəzləri. I Kitab. – Bakı: Elm və Təhsil Nəşriyyatı, 2014. - 240 s.
5. Ильинский, Н. И. История государства и права зарубежных стран: курс лекций. М.: Изд-во деловой и учеб. лит., 2010. - 327с.
6. Зинченко Н.Н. Миграционное право в международно-правовой доктрине и практике: становление и перспективы развития: автореф. дис. д-ра юр. наук. - М., 2012. - 48 с.
7. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учебник. – М.: Волтерс Клувер, 2010. - 544 с.
8. Пархомова, Ю. А. Зарождение и формирование институтов миграционного права на примере соотношения понятий "беженец", "мигрант" и "иностранец" // Журнал международного права и международных отношений, 2007, № 3. <https://evolutio.info/ru/journal-menu/2007-3/2007-3-parhomova>
9. Умнова-Конюхова И.А. Миграционное право как отрасль современного права: особенности становления и развития// Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература: ИАЖ. Сер. 4: Государство и право. – 2023. – № 2. – с. 7-20. DOI: 10.31249/iajpravo/2023.02.01
10. Chetail, Vincent, The Architecture of International Migration Law: A Deconstructivist Design of Complexity and Contradiction (April 12, 2017). // American Journal of International Law (unbound), 2017, Vol. 111, pp. 18-23.
11. Concept and theoretical aspects of international migration law, RELIGACIÓN. Revista de Ciencias Sociales y Humanidades, vol. 4, núm. 15, Esp., 2019, p. 285-289.
12. Franciscus a Victoria (1480-1546). International Law and War, Contributed by Coleman Phillipson, Journal of the Society of Comparative Legislation Vol. 15, No. 2 (1915), pp. 175-197 <https://www.jstor.org/stable/752491>
13. How International Law Can Protect Migrants // <https://migrations.cornell.edu/how-international-law-can-protect-migrants>

14. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration (GCM), <https://www.ohchr.org/en/migration/global-compact-safe-orderly-and-regular-migration-gcm>
15. Glossary on Migration, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_1_en.pdf
16. Migrant rights // <https://www.migrationdataportal.org/themes/migrant-rights>
17. Migration History: International Law, <https://libguides.rice.edu/c.php?g=1059498&p=7714838>
18. New York Declaration for Refugees and Migrants, <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/asylum-and-migration/new-york-declaration-refugees-and-migrants>
19. Opeskin B, Perruchoud R, Redpath-Cross J. Conceptualising international migration law. In: Opeskin B, Perruchoud R, Redpath-Cross J, eds. *Foundations of International Migration Law*. Cambridge: Cambridge University Press; 2012:1-16. doi:10.1017/CBO9781139084598.002
20. Ritumbra Manuvie, *Climate Migration Governance and the Discourse of Citizenship in India*, T.M.C. ASSER PRESS, The Hague, The Netherlands, 2023, p 8.
21. Rossana Rocha Reis, Sovereignty, human rights, and international migrations, http://socialsciences.scielo.org/pdf/s_rbcoc/v2nse/scs_a05.pdf
22. Seyla Benhabib, The End of the 1951 Refugee Convention? Dilemmas of Sovereignty, Territoriality, and Human Rights, *Jus Cogens*. 2020; 2(1): 75-100. Published online 2020 Jul 28. doi: 10.1007/s42439-020-00022-1
23. The 1951 Refugee Convention, <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/1951-refugee-convention>
24. The Law of Nations, Sovereign Power Over Immigration, and Asylum, <https://www.alexnowrasteh.com/p/the-law-of-nations-sovereign-power>
25. The legal and normative framework of international migration, https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TP9.pdf
26. Thomas Spijkerboer, *International Migration Law and Coloniality*, <https://verfassungsblog.de/international-migration-law-and-coloniality/>
27. Universal Declaration of Human Rights, <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>
28. World Migration Report 2022, <https://world-migrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>
29. <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/migration>, 2019

Formation of principles and norms of international law in the field of migration and issues of legal regulation of migration processes

Natavan Zeynalova-Sulatnova,
PhD student of Baku State University.
 e-mail: zeynalova.natevan@mail.ru

The article deals with the formation of principles and norms of international law in the field of migration. At the same time, the article analyzes the issues of legal regulation of migration processes on the basis of the established regulatory framework. In this direction, the features of the historical development of legal regulation in the field of migration are studied. In this context, the features of international contractual

and legal regulation are determined. International documents of legal importance in this field are also analyzed.

Key words: migration, international law, principles and norms, migration processes, legal regulation.

Формирование принципов и норм международного права в области миграции и вопросы правового регулирования миграционных процессов

Натаван Зейналова-Сулатнова,
докторант Бакинского государственного университета.
e-mail: zeynalova.natevan@mail.ru

В статье речь идет о формировании принципов и норм международного права в сфере миграции. В то же время в статье анализируются вопросы правового регулирования миграционных процессов на основе сформированной нормативной базы. В этом направлении исследуются особенности исторического развития правового регулирования в сфере миграции. В этом контексте определяются особенности международного договорно-правового регулирования. Также анализируются международные документы, имеющие юридическое значение в этой области.

Ключевые слова: миграция, международное право, принципы и нормы, миграционные процессы, правовое регулирование.

Göç alanında uluslararası hukukun ilke ve normlarının oluşumu ve göç süreçlerinin yasal düzenlenmesi konuları

Natavan Zeynalova-Sulatnova,
Bakü Devlet Üniversitesi doktora öğrencisi.
e-posta: zeynalova.natevan@mail.ru

Makalede göç alanında uluslararası hukukun ilke ve normlarının oluşumu ele alınmaktadır. Makale aynı zamanda yerleşik normatif temele dayalı olarak göç süreçlerinin yasal düzenlenmesi konularını analiz etmektedir. Bu analiz doğrultusunda göç alanındaki yasal düzenlemelerin tarihsel gelişim özellikleri araştırılmaktadır. Bu kapsamda uluslararası anlaşmalara dayalı hukuki düzenlemenin özellikleri belirlenmekte ve bu alanda hukuki öneme sahip uluslararası belgeler analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: göç, uluslararası hukuk, ilke ve normlar, göç süreçleri, yasal düzenleme.

